

Резюме

Легеца Ю. А. Наследование прав на чужой земельный участок.

В статье изучаются вопросы правового регулирования использования чужого земельного участка для сельскохозяйственных нужд, для строительства, а также для реализации сервитутных прав. Автором предоставляется историко-правовая характеристика становления права на чужие вещи. Делается попытка анализа особенностей рецепции норм римского частного права, которое регулировало вопросы наследования прав на чужой земельный участок. Сделаны предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины по вопросам регламентации порядка наследования прав на чужой земельный участок.

Ключевые слова: эфитевзис, завещание, земельный сервитут, римское право, рецепция, наследование.

Summary

Legeza Y. Inheritance of land rights.

The article deals with the legal regulation of the use of someone else's land for agricultural purposes, for construction, as well as for the implementation of servitude rights. The author provides historical and legal characteristic of the formation of the right to other people's things. Attempt analyzing the reception of Roman private law rules that regulate the inheritance rights of the opponent's land. The author has made proposals for improving the current legislation of Ukraine concerning the regulation of the order of succession rights to a opponent's land.

Key words: emphyteusis, testament land servitude, Roman law, reception, inheritance.

УДК 340

Г. З. ОГНЕВ'ЮК

*Ганна Зіновіївна Огнев'юк, доцент Київського
університету права НАН України*

**ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ РІШЕННЯ СУДУ ЯК СКЛАДОВА
ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ**

Обов'язковість рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Виконання судового рішення є проявом того реального рівня захисту прав свобод та інтересів особи, який може забезпечити держава. Саме тому увага до цього питання прикута як серед науковців, так і серед практиків. Не меншою мірою це питання стосується усіх пересічних громадян, які стикаються з порушеннями своїх прав та потребують їх дієвого захисту.

Обов'язковість судового рішення ставала предметом окремих досліджень як галузевого спрямування, так і загальнотеоретичних, зокрема таких вчених, як В. В. Городовенко, Г. М. Калішенко, В. В. Сердюк, Я. М. Романюк, О. З. Хотинська, Р. В. Ігонін, М. П. Кучерявенко, Е. В. Шевченко. Що стосується принципу правової визначеності, то його дослідженню присвятили свої праці М. І. Козюбра, Ю. І. Матвеева, С. П. Погребняк, Н. В. Варламова, С. В. Шевчук та інші.

Законодавче закріплення обов'язковості судового рішення отримала в Конституції України (ч. 5 ст. 124 – судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України) та відповідних процесуальних кодексах: ст. 115 Господарського процесуального кодексу України; ч. 2 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів»; ст. 533 Кримінального процесуального кодексу України; ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України. Також був прийнятий спеціальний Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р. № 4901-VI. Незважаючи на таку увагу до цього принципу, ситуація з обов'язковістю виконання рішень судів в Україні залишається незадовільною. За даними Української Гельсінської спілки з захисту прав людини в Україні не виконуються 95 % рішень Європейського Суду та близько 70 % рішень національних судів¹. За даними цієї організації найбільша кількість заяв проти України, за яким Європейським Судом у 2013 р. були прийняті рішення по суті, стосуються системної проблеми невиконання (тривалого невиконання рішень національних судів). Цей показник свідчить про актуальність та важливість дослідження названого питання.

Метою даної статті є встановлення взаємозв'язку обов'язковості рішення суду та принципу правової визначеності.

Принцип правової визначеності привертає все більшу увагу вітчизняних вчених, однак його теоретичне підґрунтя становлять переважно праці європейських теоретиків права, які досліджували верховенство права та питання правової визначеності. Це Ф. Гаєк, Р. Дворкін, Г. Харт, Р. Алексі, Б. Таманага. Відтак, у окремих вітчизняних дослідженнях, присвячених вивченню принципу правової визначеності, вже було проаналізовано погляди на визначення змісту принципу правової визначеності, встановлено взаємозв'язок цього принципу з принципом верховенства права. Європейський суд з прав людини у справі «Олсон проти Швеції»

визначив, що будь-яка норма не може вважатись законом, якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю так, щоб громадянин самостійно або, за необхідності, з професійною допомогою, міг з розумною вірогідністю передбачити наслідки, які можуть потягти за собою конкретні дії².

Значення принципу правової визначеності вдало підкреслено в наступній цитаті: «Правова визначеність є універсальним правовим началом, дія якого поширюється на такі важливі сфери правовідносини між державою і особою, як реалізація та забезпечення прав і свобод людини і громадянина, встановлення юридичної відповідальності, підстав та порядку притягнення до неї, недопустимість дій та бездіяльності, спрямованих на безпідставне обмеження прав і свобод людини, встановлення пропорційності застосованих до особи обмежень, здійснення повноважень органами державної влади у межах, визначених Конституцією і законами України»³.

Принцип правової визначеності передбачає дотримання низки наступних вимог:

- норма права повинна бути несуперечливою, чіткою й зрозумілою;
- правова норма має бути доступна для ознайомлення, тобто офіційно оприлюднена у встановленому порядку;
- зміст правової норми повинен відповідати законним очікуванням особи, яка підпадаючи під регулятивну дію цієї правової норми, повинна усвідомлювати наслідки своїх дій та оцінювати свою поведінку з позицій законності як правомірну або неправомірну;
- визначеність меж дискреційних повноважень органів державної влади;
- забезпечення єдності судової практики, несуперечливості застосування законодавства, обов'язковості, остаточності та виконаності судових рішень.

Як випливає з цих вимог, дія принципу правової визначеності проявляється не тільки в чіткості, зрозумілості самого закону, скільки в процесі його правозастосування, частиною якого є його застосування при вирішенні судових спорів. При зверненні до суду за судовим захистом його рішення набуває ознак загальнообов'язковості як для самих сторін процесу, так і для державних органів та суду, який ухвалив таке рішення. Відтак, законними є очікування особи щодо безпосереднього виконання судового рішення. Виконання рішення суду на практиці найяскравіше свідчить про дієвість судового захисту порушених прав і свобод людини.

Як правило, невиконання рішення суду пов'язували з порушенням принципу законності, однак очевидно, що цей принцип не єдиний, який порушується. Якщо подивитись ширше, невиконання рішення суду нівелює усю діяльність правоохоронних органів, суду, завдає шкоди правам і свободам людини, порушує існуючий правопорядок, а такі порушення дають змогу простежити зв'язок принципу верховенства права і принципу правової визначеності при забезпеченні обов'язковості рішення суду. Будь-яке рішення суду залишається індивідуальним актом, однак його невиконання спричиняє істотну шкоду не тільки особі, інтереси якої не забезпечені, а й публічному порядку.

Аналізуючи праці основних теоретиків принципу правової визначеності, Ю. Б. Фогельсон дійшов висновку про те, що усі вони свідчать про право як про засіб захисту прав людей незалежно від прийнятих і опублікованих правил та зберігають суд як кінцеву інстанцію, яка забезпечує захист прав⁴. Невиконання рішення суду прямо впливає на забезпечення прав і основоположних свобод людини. З огляду на це можна погодитись з М. І. Козюброю⁵, В. В. Комаровим⁶, Ю. І. Матвеєвою⁷, В. В. Сердюком⁸ в тому, що виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового розгляду та елементом принципу правової визначеності.

Без забезпечення остаточності судового рішення та його неухильного виконання не можна говорити про дотримання таких вимог верховенства права, як забезпечення прав і свобод людини, правової визначеності, доступу до правосуддя, законності.

Так можна встановити лінію взаємозв'язку правової визначеності та обов'язковості виконання судового рішення. На думку В. С. Смородинського, згідно з принципом правової певності громадянин, звертаючись до суду, повинен бути задалегідь упевнений як в справедливості судового розгляду, так і у виконанні судового рішення. Невиконання рішень суду суперечить владній природі судової системи, дестабілізує її, знижує рівень довіри громадян до судових органів⁹. Незважаючи на таку однаковість у наукових колах стосовно безпосереднього зв'язку виконання рішення суду зі здійсненням правосуддя, ситуація щодо такого виконання є стабільно незадовільною, що підтверджується вищенаведеною статистикою. До того ж, велика кількість справ, що розглядалися Європейським Судом з прав людини і за якими були ухвалені рішення, по суті стосувалась питання тривалого невиконання рішення судів, що порушує ст. 6 і ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Протоколу № 1 до неї. Після винесення пілотного рішення у справі «Юрій Іванов проти України» і незважаючи на прийняття Закону України «Про гарантії щодо виконання судових рішень» у справах «Цибулько та інші проти України» 20 червня 2013 р., «Харук та інші проти України» 26 липня 2012 р. Європейським судом були визнані порушення Україною прав громадян щодо тривалого невиконання рішення суду, тобто прийняття даного закону суттєво не вплинуло на покращення ситуації.

Слід припустити, що така ситуація викликана не однією, а рядом причин, які пропонується умовно поділити на економічні, правові та організаційні.

Правовим чинником можна назвати спробу надати «законності» невиконанню своїх зобов'язань державою з огляду на відсутність коштів. Така позиція наводиться, зокрема, в рішенні Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р., п. 2.1 абз. 10 якого передбачає, що механізм реалізації соціально-економічних прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом про-

порційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Відповідно до цього рішення була сформована практика Вищого адміністративного суду. Наприклад, у Довідці від 20 лютого 2012 р. про узагальнення та вивчення практики розгляду і вирішення адміністративними судами справ, пов'язаних із соціальними виплатами особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зазначено, що вирішуючи такі спори, суди виходять з того, що у разі наявності суперечностей між нормами законів, які мають однакову юридичну силу, застосуванню підлягає той із них, який прийнято пізніше, тобто Закон України «Про Державний бюджет» на відповідний рік. У Довідці зазначено, що обґрунтованість такого підходу підтверджено рішеннями Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р. № 20-рп/2011 та від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012¹⁰. Рішення Конституційного Суду створило правове підґрунтя для невиконання зобов'язань держави щодо виплат, передбачених соціальними законами, і назвало таку ситуацію «обґрунтованою правовою позицією».

З точки зору перспектив покращення цієї ситуації можна стверджувати, що як би не змінювалось законодавство щодо порядку виконання майнових зобов'язань державою за судовими рішеннями, їх виконання повинно означати фактичне фінансування. Без передбачення бюджетом коштів на покриття таких виплат неможливим буде виконання таких зобов'язань, якою б досконалою не була система виконання судових рішень. Тому прийняття Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» хоч і встановлює порядок звернення за виконанням рішень суду про стягнення коштів з державного підприємства та державного органу, створюючи додаткові правові гарантії для стягувача, однак фактичне забезпечення його вимог ставиться в залежність від наявних на ці витрати коштів. Фахівці з фінансового права, порівнюючи фінансові та бюджетні правовідносини, характеризують останні як внутрішньоорганізаційні¹¹, покладаючи на державу функції з їх організації і забезпечення. З огляду на таку особливість стягувач може лише звернутись за виконанням судового рішення і очікувати на позитивний результат. Виконання судового рішення щодо майнової заборгованості держави перед особою поставлене в залежність від волі самого боржника – від того, чи передбачить держава кошти на покриття своїх боргів у поточному бюджетному періоді. Прийнята на виконання цього закону постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку погашення заборгованості за рішенням суду, виконання яких гарантується державою» № 440 від 3 вересня 2014 р. хоч і забезпечує безспірне списання коштів державного бюджету за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду, передбачає погашення заборгованості в межах бюджетних асигнувань, встановлених на відповідний рік. Тобто підтримує існуючу позицію законодавця.

Слід позитивно охарактеризувати передбачену ст. 5 цього закону компенсацію, що виплачується стягувачу за несвоєчасне виконання такого зобов'язання. Стягнення такої компенсації було визнане обґрунтованим Європейським Судом з прав людини. Однак порядок виплати такої компенсації покладається на ту ж таки статтю видатків бюджету.

Поряд з правовими чинниками однією з причин невиконання рішень суду є організаційна, яка вбачається у неефективній організації державної роботи компетентних органів щодо виконання рішень судів. Спроби пошуку ефективної організаційної моделі тривають дотепер. Так, після свого створення у 1998 р. Державна виконавча служба була реформована у 2005 р., реорганізована у 2007 р. та перепідпорядкована Міністерству юстиції України, відповідний Департамент ліквідовано. Серед причин неефективної роботи виконавчої служби є як об'єктивні, так і суб'єктивні – це і велике навантаження органів, відсутність належного матеріального забезпечення діяльності таких органів; невисока заробітна плата працівників, що створює підґрунтя для корупції. Після прийняття Кабінетом Міністрів постанови від 21 січня 2015 р. «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» № 17 було ліквідовано Державну виконавчу службу, а її функції покладено безпосередньо на Міністерство юстиції. З огляду на проведені реформи можна стверджувати, що неефективність роботи державного органу, який здійснював примусове виконання рішень суду, спонукала уникати проміжних ланок у його підпорядкуванні. Власне, на сьогодні таку функцію виконує безпосередньо профільне міністерство. Кардинально новий підхід обговорюється нині щодо введення у процес виконання рішень суду приватних виконавців. На відміну від існуючої системи виконання рішень передбачається:

- матеріальна зацікавленість приватних виконавців в результатах своєї роботи оскільки оплата їх роботи буде безпосередньо залежати від ефективності роботи;
- страхування відповідальності приватних виконавців, що створюватиме додаткові гарантії для стягувачів;
- запровадження єдиного реєстру державного виконання судових рішень, що створюватиме можливість для контролю за своєчасністю вчинення виконавчих дій.

Досвід таких країн, як Франція, Нідерланди, Люксембург, Естонія, Латвія, Литва, Румунія свідчить про те, що приватні виконавці безпосередньо зацікавлені у виконанні судових рішень, що ефективно впливає на їх роботу. Однак слід пам'ятати, що Європейський Суд з прав людини розглядає виконання судових рішень як складову судового розгляду, тобто пов'язує здійснення правосуддя не тільки з винесенням остаточного рішення у справі, а і з його виконанням. Відтак покладення функції виконання судових рішень виключно на приватних виконавців ставитиме в залежність таку функцію держави, як здійснення правосуддя від незалежних приватних осіб. Тому розроблений законопроект хоч і містить позитивні і, безперечно, ефективні пропозиції щодо покращення роботи виконавців, втім, на приватних виконавців не можна повною мірою покласти функцію виконання судового рішення.

Не меншого значення в процесі виконання судового рішення мають економічні проблеми, що постають перед нашою державою. Вони являють собою економічний чинник, з яким також пов'язують невиконання рішень суду. Як вже зазначалось вище, хоч би якою ефективною була система виконання судових рішень, вона ставиться в залежність від наявності видатків, передбачених бюджетом на ці цілі. Фінансування таких видатків характеризує ставлення держави до виконання своїх зобов'язань. На підставі аналізу закону України про Державний бюджет (2010 р.) Г. М. Калішенко зазначає, що механізм виконання судових рішень не спирається на стабільну правову основу, що порушує принцип верховенства права, обов'язковим елементом якого є права визначеність¹². Серед причин такого висновку – відсутність закону про порядок безспірного списання коштів державного бюджету та невідповідність підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України Закону України «Про виконавче провадження».

Порушення принципу обов'язковості виконання судового рішення суперечить вимогам принципу правової визначеності. У своєму дослідженні О. З. Хотинська визначала загальнообов'язковість як спосіб регулювання відносин, які виникають при реалізації всіх судових рішень, незалежно від суб'єктивного ставлення осіб до приписів, що містяться в акті правосуддя. Це твердження можна доповнити також тим, що така незалежність повинна проявлятися і стосовно думки посадових осіб державного органу і фінансових можливостей держави.

Невиконання рішення суду створює ситуацію, за якої громадянин використав всі надані державою можливості захистити своє порушене право – звернувся до суду, брав участь у судовому розгляді, отримав рішення суду на свою користь, яке набуло законної сили, однак фактичного забезпечення свого права не отримав. Законні очікування такої особи є порушеними, адже виконання рішення суду поставлено в залежність від чинників, що лежать поза сферою її впливу, породжують ситуацію, за якої особа хоч і виконала всі вимоги закону, реалізувала своє право на захист, однак такого захисту не отримала. Спроби обґрунтувати цю ситуацію економічними проблемами та недостатністю коштів на покриття таких видатків порушує принцип правової визначеності, оскільки маючи винесене на свою користь рішення суду, що набрало законної сили, особа може так і не добитися його виконання.

¹ Правозахисники: невиконання рішень судів в Україні стало національною традицією : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1418036630>

² Справа Олсон проти Швеції 24 березня 1988 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://european-court.eu/uploads/ECHR_Olsson_v_Sweden_N_1_28_03_1988.pdf

³ Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика) / Л. Л. Богачова // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_74.pdf

⁴ Фогельсон Ю. Б. Мягкое право и верховенство права / Ю. Б. Фогельсон // Журнал российского права. – 2014. – № 11. – С. 22–33. – С. 26–27.

⁵ Козюбра М. І. Вимоги верховенства права і юридична відповідальність / М. І. Козюбра // Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : моногр. ; за заг. ред. І. А. Безклубого. – К. : Грамота, 2014. – 448 с. – С. 133.

⁶ Комаров В. В. Курс цивільного процесу / В. В. Комаров. – Х. : Право, 2011. – 1352 с. – С. 145.

⁷ Матвеева Ю. І. Принцип правової визначеності та проблеми невиконання судових рішень / Ю. І. Матвеева // Наукові записки НаУКМА. – Юридичні науки. – 2012. – Т. 129. – С. 50–53. – С. 51.

⁸ Сердюк В. В. Обов'язковість судового рішення: окремі питання теорії і практики / В. В. Сердюк // Вісник прокуратури. – 2006. – № 8 (62). – С. 79–88. – С. 88.

⁹ Смородинський В. С. Судова влада в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.01 / В. С. Смородинський. – Х., 2001. – 20 с. – С. 11.

¹⁰ Довідка про узагальнення та вивчення практики розгляду і вирішення адміністративними судами справ, пов'язаних із соціальними виплатами особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/Uzagal_sud.../Uzagal_Chernobil.doc

¹¹ Кучерявенко М. Проблема колізійності фінансового законодавства у рішеннях Вищого адміністративного суду України (деякі аспекти методології) / М. Кучерявенко // Право України. – 2008. – № 9. – С. 57–62. – С. 59.

¹² Калішенко Г. М. Правове регулювання виконання рішень суду, винесених проти держави / Г. М. Калішенко // Судова апеляція. – 2010. – № 4. – С. 23.

Резюме

Огнев'юк Г. З. Обов'язковість рішення суду як складова принципу правової визначеності.

Стаття присвячена дослідженню принципу правової визначеності та принципу обов'язковості судового рішення у їх взаємозв'язку. Встановлено, що невиконання рішення суду порушує принцип правової визначеності. Чинники, які призводять до невиконання судових рішень, запропоновано поділити на правові, організаційні та економічні.

Ключові слова: права визначеність, законні очікування, обов'язковість судового рішення.

Резюме

Огнев'юк А. З. Обязательность решения суда как составляющая принципа правовой определенности.

Статья посвящена исследованию принципа правовой определенности и принципа обязательности судебного решения и их взаимосвязи. Установлено, что неисполнение судебного решения нарушает принцип правовой определенности. Причины, которые приводят к неисполнению судебных решений, предложено поделить на правовые, организационные и экономические.

Ключевые слова: правовая определенность, законные ожидания, обязательность судебного решения.

Summary

Ohneviuk G. Obligatoriness of the court decision as the demand of the legal certainty.

This article is devoted to the general law principles such as legal certainty and binding of court decisions and to their interconnections. The article establishes that outperformance of court decisions violates the principle of legal certainty. The factors that cause such outperformance are proposed to be grouped into legal, organizational and economical.

Key words: legal certainty, legal expectations, binding of court decision.

УДК 346.2:35.072.2

А. О. ОЛЕФІР

Андрій Олександрович Олефір, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Визначальною тенденцією сучасного етапу історичного розвитку є глобалізація економіки, якій притаманна субординаційна підпорядкованість національних господарств у міжнародному поділі праці. Вплив інтернаціоналізації на сферу господарювання України поки що має переважно негативний характер (деіндустріалізація, монополізація традиційних ринків, імпортозалежність, скорочення чисельності малого й середнього підприємництва), що вимагає невідкладного перегляду підходів до формування господарсько-правової політики – основи для інноваційного розвитку та інших реформ.

Проблеми, пов'язані з державною підтримкою суб'єктів господарювання, досліджувалися у працях таких вчених, як О. Вінник, Д. Задихайло, В. Мамутов, В. Пашков, О. Подцерковний, В. Устименко, О. Шаповалова, В. Щербина та ін. Водночас розгляд проблем державної підтримки саме колективних форм господарювання з погляду інноваційного інвестування не знайшов достатньо повного висвітлення.

Метою статті є дослідити проблеми та перспективи розвитку вітчизняної сфери господарювання, визначити організаційно-правові та договірні форми здійснення господарської діяльності, засоби державного регулювання економіки, що спроможні забезпечити економічне зростання.

До факторів, що негативно впливають на вітчизняну сферу господарювання, належать такі: 1) цивілізаційні проблеми, вирішити які можливо за допомогою мобілізації всіх національних ресурсів; 2) негативний досвід державного регулювання економіки, що є підставою для самоусунення держави зі сфери регулювання макроекономічних процесів; не використовуються засоби фінансово-економічного стимулювання платоспроможного попиту на інновації; 3) інноваційний фактор економічного зростання не використовується¹, в глобальному рейтингу конкурентоспроможності Україна займає 60 місце²; 4) закріплення за вітчизняною наукою функцій імітації та незначного удосконалення іноземних розробок; 5) падіння іноземного споживчого та інвестиційного попиту на українські товари, скорочення внутрішнього ринку, зменшення ваги сировинного фактору економічного зростання; 6) якщо внутрішній ринок відкритий, іноземний інвестор заінтересований експортувати готові товари, аніж локалізувати виробництво; 7) диспропорції в економіці, зумовлені падінням промисловості при зростанні сфери торгівлі і послуг; 8) скорочення інвестицій в основний і обіговий капітал, насамперед внаслідок помилкової грошово-кредитної політики (державна допомога «банкам-спекулянтам» замість підтримки реального сектору); 9) скорочення видатків бюджету і зниження попиту (з погляду інвестора, бюджетні кошти, з огляду контроль за їх рухом, є найбільш ефективними).

Для удосконалення господарського законодавства слід враховувати три особливості економічного розвитку на сучасному етапі. По-перше, під час визначення підходів до формування національної інноваційної системи звертається увага на досвід США (кремнієва долина, венчурні фонди, університетські стартапи), ЄС (технологічні платформи, кластери, центри розвитку), але ігнорується успішний досвід так званих «економічних тигрів», що визначили пріоритетною підтримку великого національного підприємництва, у тому числі на зовнішніх ринках. У КНР в адміністративному порядку визначаються перспективні напрями розвитку, а не ринковим саморегулюванням³. Так, у КНР, де затверджена стратегія «50 глобальних лідерів», – це «Huawei», «Grate Wall», у Японії – «Toyota», «Mitsubishi», Південній Кореї – «Samsung», «Hyundai», «LG», США – «AOL», «GM», «Google» тощо⁴. В основі цієї політики – такі причини: 1) в умовах глобальної конкуренції тільки великі господарські об'єднання спроможні створювати високотехнологічну продукцію, що користується попитом на зовнішньому ринку і задовольняє потреби внутрішнього; 2) забезпечує надходження валюти, збільшення податкових платежів, створення робочих місць та ін. Транснаціональні корпорації контролюють 70–90 % ринків і визначають структуру світової торгівлі⁵. Наприклад, щоб фарма-